

Med passionen som ledstjärna

Text: Birgitta Wennerström

Foto: Esha Chiocchio

För tio år sedan mötte Elisabeth Belgrano sin "tvillingsjäl", den franska sångerskan Anne Chabanceau de La Barre, som i mitten av 1600-talet inbjöds till Sverige för att förgylla musiklivet vid Drottning Christinas hov. Mötet ägde rum på ett bibliotek i Stockholm och ledde vidare till studier på franska bibliotek och museer. Intresset för denna sångerska och musiken hon framförde har resulterat i flera projekt och leder hela tiden vidare in på nya vägar...

Elisabeth Belgrano visar sig vara ganska svår att få tag i. Enligt en intervju i *Early Music America* med titeln *Elisabeth Belgrano and the Language of Passion* är hon verksam i New Mexico. När jag via hennes hemsida får mejlkontakt med henne visar det sig att vistelsen i USA berodde på den forskande maken och att perioden i New Mexico nu är avslutad. Just nu befinner de sig i Sverige, i hemstaden Göteborg, men de är på väg till Seattle, där hennes man ska tillträda en ny post.

Vi träffas strax före jul i ett vintermörkt Stockholm. Elisabeth kommer direkt från Riksarkivet, där hon har läst brev skrivna av Aurora von Köningsmarck, hennes senaste forskningsobjekt. Hennes ansikte lyser när hon talar om sin forskning, om känslan när hon läser de gamla breven och texterna och lever sig in i hur människor tänkte på den här tiden.

Elisabeth har alltid vetat att hon skulle sjunga, men hon var efter musiklinjen på gymnasiet i Göteborg inte riktigt klar över hur hon skulle gå vidare.

Hur kom du in på barockmusiken?

– Det var under mitt år i Gent som jag upptäckte framför allt den franska barockmusiken. Jag hade varit med i Världsuniversitetet i fyra år och en väninna tyckte att jag skulle prova på att studera vid konservatoriet i Gent. Där träffade jag bland annat gambisten Philippe Pierlot, och genom honom Jill Feldman och Agnès Mellon. Jag minns att det var med Agnès jag första gången sjöng fransk barockmusik, vi sjöng musik av Lambert och jag blev alldeles begejstrad. Det här var redan 1992.

Under alla år tog Elisabeth privatlektioner, bland annat för Jill Feldman och Jessica Cash. År 1996 kom hon in på individuella musikerlinjen på Musikhögskolan i Göteborg, med barocksång som

specialitet. Hon hade stor frihet att själv styra sin utbildning.

– En dag satt jag och läste svensk musikhistoria på Kungliga Biblioteket i Stockholm och hittade namnet Anne Chabanceau de la Barre och blev oerhört intresserad. Det stod att hon hade sjungit vid Drottning Christinas hov. Vem var hon? Jag blev helt fascinerad.

– På något sätt kändes det som om det var ödet som förde mig i kontakt med henne, som om jag hade mött min tvillingsjäl. Jag tror inte att jag hade orkat fortsätta om jag inte hade fått den inspiration hon gav mig. Det här låter konstigt, men så var det. Och nu har jag hållit på med henne i åtta år!

Studier i Paris

Elisabeth ansökte via Svenska Institutet om att få komma till Paris och bo en månad på Centre Culturel Suédois medan hon forskade vidare om de La Barre. Även påföljande år blev den en Parisvistelse, och Elisabeth satt på bibliotek och i arkiv och läste allt hon kom över om musiklivet under den här perioden, i synnerhet allt som rörde Anne de La Barre. Hon hittade en mängd artiklar publicerade i facktidskriften *Revue de musicologie*, och brev som skrevs till privatpersoner men som på den här tiden cirkulerade runt i Europas fina salonger och lästes av "alla". Hela tiden hittade hon nya ledtråder, ett fynd ledde vidare till nästa.

I ett arkiv hittade hon en Paris-karta från 1650 och med den i handen gick hon runt i staden och såg efter vad som fanns kvar och kände in sig i de miljöer där Anne de la Barre hade vistats. Kyrkan L'Eglise aux Feuillants, som låg alldeles intill Louvren, finns inte kvar idag. Där sjöng i april 1656 Anne Chabanceau de la Barre tillsammans med två andra sopraner Michel Lamberts *Leçons de ténèbres*, ett relativt bortglömt verk.

Några exempel på passionernas uttryck, så som de tecknades av Charles Le Brun. Nedan från vänster *Le Ravissement* (hänförelsen), *La Colère* (ilskan) och *Le Mépris* (föraktet). Till höger *La Compassion* (medlidandet), *L'Abattement* (nedslagenheten) och *La Frayeur* (rädslan). Ur "Conférence sur l'expression générale et particulière. Enrichie de figures gravées par B. Picart sur les dessins de Monsieur le Brun", Paris 1698. Kungliga biblioteket, Stockholm.
Till vänster Elisabeth Belgrano inspirerad av Charles Le Bruns bilder.
Foto: Esha Chiocchio.

– *Leçons de ténèbres* är komponerat för soloröst och basso continuo, men det är tänkt för tre sopraner, tre olika röster som sjunger de olika satserna. Det framgår av bland annat krönikören Jean Lorets brev, där han berättar vilken sångerska som sjöng vilken *Leçon*.

Elisabeth hoppas kunna få göra det här verket någon gång framöver, och det förefaller inte omöjligt – hon verkar vara bra på att få saker att hända, även om hon tar upp svårigheterna med att finansiera sina projekt.

– Det är väldigt svårt när man är frilansande musiker och försöker forska på egen hand och bekosta allting själv. Det är näst intill omöjligt. Jag har sökt doktorandtjänst vid två tillfällen och jag har sökt stipendier. Men det är heller inte bra att hamna i ett fack som forskare, för då tycker en del att man är mer forskare än sångare och vet inte riktigt var de ska placera en.

Studierna kring Anne de La Barre har nu resulterat i en skiva, *Éclatante amarante*, med underrubriken *a portrait of the French singer Anne Chabanceau de La Barre (1628–1688)*. (Recenseras på skivsidorna i detta nummer.)

Ständigt nya uppslag

Via skivprojektet och studierna kring Anne de La Barre kom Elisabeth i kontakt med musikvetaren Catherine Gordon Seifert, professor vid Providence College på Rhode Island.

– Vi fann varandra direkt! Hon skickade mig sin avhandling, som handlade om Michel Lambert och Bénigne de Bacilly, om passioner och om *Airs sérieux*, det som också brukar kallas *Airs de cour*.

– Det här med uttrycket, passionen, är ju centralt i 1600-talsmusiken. Det är så mycket som döljer sig i musiken – i varje ornament kan du se vilken passion som ska användas. Filosofen René Descartes skrev om passionerna, Charles Le Brun tecknade deras uttryck. Allting har sin grund i retoriken och det här sättet att tänka fanns i alla konstformer – filosofi, måleri, musik...

Elisabeth beslöt sig tillsammans med Catherine Gordon Seifert för att skicka in ett förslag på en *lecture-recital*, alltså ett föredrag med musikinslag, till en konferens som skulle arrangeras av Society for Seventeenth Century Music i Chicago våren 2005.

– Vårt förslag antogs. Catherine presenterade alla passionerna och jag stod för musikexemplen. Det var jätteroligt, jag gjorde små "klipp" med suckar, tårar, glädje och fick verkligen ta ut svängarna. Senare blev vi inbjudna att göra samma sak på en sommarakademi i Boston, där Stephen Stubbs skulle vara med och undervisa. Jag hade träffat honom tidigare, så jag skrev till honom och frågade om han hade lust att hjälpa till och spela till mina musikillustrationer. Det gjorde han och efter det bestämde vi oss för att söka *The Noah Greenberg Award for outstanding contributions to historical performing practices* – och fick det! Det är så skoj, därför att de flesta av de här priserna är uteslutande inriktade på forskning, men *The Noah Greenberg Award* är en bredare utmärkelse.

Fler passioner

Och nu är ett nytt projekt på gång tillsammans med Catherine Gordon Seifert och Stephen Stubbs, den här gången med musiksribenten och kompositören Bénigne de Bacilly i centrum. Bacilly är kanske mest känd för sin bok *Remarques curieuses sur l'art de bien chanter*, där han talar om hur man bör sjunga på rätt sätt, men han komponerade alltså också en hel del.

– Han skrev en mängd sånger, bland annat några *Airs spirituels* som är oerhört vackra och som är ovanliga på det sättet att de har vokalt preludium. Han gav också ut två eller tre samlingar *Airs sérieux*. Det finns mängder med material – mycket av det aldrig

tidigare inspelat – så vi vet ännu inte om projektet kommer att resultera i en eller två skivor.

Passionerna och retoriken

Catherine Gordon Seifert skriver också på en bok om *The Language of Love in French Seventeenth Century Air* och eftersom det språket handlar mycket om gestik diskuterar gruppen nu om de eventuellt också ska göra något sceniskt av detta material.

Ju längre vi pratar, ju fler projekt-idéer bubblar fram ur Elisabeth Belgrano. Källan verkar ouslinig, energin obändig.

– Jag skulle vilja göra en film om passioner med utgångspunkt i Anne de La Barres resa till Drottning Christina. Och jag skulle vilja göra om Annes resa från Paris via Haag till Uppsala och sedan tillbaka till Paris via Kassel och ge konserter i alla städerna...

Kvinnor som kulturbärare

Elisabeth kommer sedan in på salongerna, de salonger som hölls av förnäma kvinnor och där kulturlivet blomstrade. På 1680-talet höll Ulrika Eleonoras hovdamer salonger i Medevi och Stockholm och skrev musik och poesi. De stod bland annat bakom den första uppsättningen av en Racine-pjäsa i Sverige. Om dessa salonger och om dessa kvinnor, som kallade sig amazoner, kan man läsa i bland annat Aurora von Königsmarcks efterlämnade korrespondens. Elisabeth berättar att hon precis har fått tag i Birger Mörnars bok om Aurora von Königsmarcks liv.

– I inledningen skriver Mörner att det finns väldigt mycket material i Mauritzbergs arkiv och att han inte har fått plats med allt i sin bok. Så det finns massor att gräva i. Det här blir nästa djupdykning!

Mer info om Elisabeth Belgrano finns på hennes hemsida www.elibelgrano.org

Anne Chabanceau de La Barre

Drottning Christinas franska sängerska

Hon kom till Sverige på personlig inbjudan av Drottning Christina vintern 1653. Hon lämnade Paris, där hon som firad sängerska var aktiv såväl vid hovet som i kyrkan, för en äventyrlig resa till Holland, Sverige, Danmark och Tyskland. Elisabeth Belgrano berättar om denna fascinerande kvinnas liv.

Den 8 februari år 1654 skriver den engelske ambassadören White-locke i sin dagbok om Anne Chabanceau de La Barres framträdande i drottningens kammare på Uppsala slott.

Detta är bara ett av de många tillfällen då Mademoiselle de La Barre omnämns i skrift. År 1647, då Luigi Rossi kom till Paris för att sätta upp sin opera *Orfeo*, uttryckte han sin beundran över hennes fantastiska vokala tolkningar, och lär ha sagt att "för att göra musik njutbart för örat, behöver italienska arior framföras av franska munnar".

Den franske hovkrönikören Jean Loret beskriver ständigt hennes klara och förtrollande stämma, hennes vackra drag och otroliga talang. Den 29 september 1652 skriver han bland annat följande:

"... men, på tal om denna konsert, fröken de La Barre, vars röst så klar och utan like, överträffar i skönhet en näktergals drillar i en rosenbuske, för nu sina vackra talanger till Sverige, med vilka hon redan förtrollat både Paris och hovet. O, du excellenta och gudomliga flicka, vars röst och uppenbarelse förblir älskad av alla, jag säger dig tusen gånger farväl! Jag är övertygad om att på Neptuns vatten väntar dig inga faror, för även om vindar och vågor uppröra, så kommer dina sånger, din charm och dina anletsdrag att genast lugna stormen."

Musikaliskt påbrå

Anne föddes i Paris 1628 och var dotter till Pierre Chabanceau de La Barre, hovspinetist och organist hos den franska drottningen. Familjen de La Barre var en av de mest framstående musikerfamiljerna i Paris redan i slutet av 1500-talet och hennes far var en av de första som organiserade konserter för allmänheten, tillställningar som han kallade "concerts spirituels".

Anne växte alltså upp i en miljö med mycket musik och kultur. Hon framträdde vid sin fars konserter, men även vid hovet och vid religiösa ceremonier.

Inbjudan till Sverige

År 1646 sände Drottning Christina adelsmannen Magnus Gabriel de la Gardie till Paris, för att där leta efter musiker åt hennes svenska hov. Paris salonger var mötesplatsen för musiker, poeter och vittra män och kvinnor. Kanske infann sig de La Gardie på en av Chabanceau de La Barres "spirituella konserter"... Mycket talar för att det var så Anne kom till Christinas kännedom.

Drottningen bjöd Anne till Sverige redan 1648, men resan blev inte av förrän 1652, då Anne och hennes båda bröder Joseph och Pierre gav sig iväg norrut. De tillbringade några månader som gäster hos Constantijn Huygens i hans residens utanför Haag. I februari 1653 fortsatte Anne och Joseph, medan Pierre återvände till fadern i Paris.

Det är inte helt klart varför Anne och Joseph begav sig av på denna långa resa till Norden. Anne måste ha varit en modig och äventyrlig själ, med stor nyfikenhet på nya platser och erfarenheter. Kanske var de involverade i diplomatiska angelägenheter? Detta var ganska vanligt bland musiker och artister, så underhållningen var kanske inte den främsta orsaken till resan. Christina planerade att abdikera och hon höll hemlig korrespondens med framstående katoliker, bland annat med kardinal Mazarin.

Anne gjorde en fantastisk succé vid det svenska hovet. Som kvinna och vältränad sängerska i både fransk och italiensk stil, omgavs hon av ett skimmer vid sidan av de kastrater som samtidigt turnerade i Europa. Hon beskrevs också som en mycket vacker kvinna och en begåvad dansös, vilket måste ha gjort henne oemotståndlig för Drottning Christina.

Drottningen tillkännagav sitt beslut att abdikera bara några dagar efter konserten på Uppsala slott och hon lämnade tronen i juni 1654. I augusti visar hovets räkenskaper att Anne de La Barre mottog 5 1/4 karaff rhenskt vin inför sin resa tillbaka mot Frankrike.

Den långa resan hem

Den danska drottningen inbjöd Anne och Joseph att stanna en tid vid det danska hovet, men deras vistelse där blev inte särskilt lång. Kanske var de för kostsamma, och det var ju egentligen inte längre mode med franska musiker vid hoven. Syskonen fortsatte sin resa söderut och gästade greve Willhelm av Hessen i Kassel innan de den 1 december 1655 varmt välkomnades tillbaka till Paris.

Väl åter i parisisk miljö, nådde Anne höjdpunkten i sin karriär alltmedan Jean-Baptiste Lully satte upp den ena hovbaletten efter den andra i sina första försök att skapa en fransk opera. Under karnevalen 1656 framfördes baletten *La Galanterie du Temps*, där Anne sjöng tillsammans med den italienska sängerskan Anna Bergerotti. Även 1659 sjöng de båda sängerskorna tillsammans i den kungliga baletten *Alcidiane* – och vid en av föreställningarna satt Drottning Christina i publiken. För baletten *La Raillerie* (1659) komponerade Lully en ironisk dialog mellan den italienska och den franska musiken, som naturligtvis framfördes av Bergerotti och de La Barre, som var och en på sitt språk och sätt försökte överglänsa varandra.

År 1661 blev Anne utnämnd till *fille ordinaire de la chambre du Roy*. Ett år senare framfördes Francesco Cavallis opera *Ercole Amante* i Paris. Anne medverkade då som enda franska sängerska i denna italienska opera, vilket bevisar hur väl hon bemästrade den italienska stilen.

Anne var forfarande aktiv vid hovet år 1664 då hon sjöng i *La Princesse d'Elide* i Versailles. Hon träffade Antoine Cocqueulle och de gifte sig 1667. Detta verkar ha varit slutet på hennes karriär vid hovet, trots att hon strax efter giftermålet blev änka. Titeln *fille ordinaire de la chambre du Roy* behöll hon och hon fanns kvar på hovets officiella pensionslistor fram till sin död 1688.

Elisabeth Belgrano
info@elibelgrano.org